

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

(повна назва факультету)

кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

(повна назва кафедри)

**ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ
СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГОР,
РОЗРОБЛЕНИХ НА ОСНОВІ КРУГІВ ЛУЛЛІЯ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 11-471 групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Спеціалізація: логопедія

Освітньо-професійної (наукової)

програми Дошкільна освіта

Рунцис Олеся Іванівна

Керівник к.пед.н., доц. Полєвікова О.Б.

Рецензент Поперечнюк І.В.,

директорка Херсонської

початкової школи №7

Херсонської міської ради

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія	6
1.1. Закономірності оволодіння дитиною словом в онтогенезі	6
1.2. Круги Луллія як освітній засіб	10
РОЗДІЛ 2. Методичні основи формування лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку в іграх на основі кругів Луллія	13
2.1. Методика обстеження ефективності формування лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія	13
2.2. Специфіка збагачення словника дітей 5-го року життя в іграх «Чарівні круги Луллія»	15
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25
ДОДАТКИ	28
ДОДАТОК А. Приклади освітніх засобів «Круги Луллія»	28
ДОДАТОК Б. Рівні сформованості лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія	30
ДОДАТОК В. «Круги обертаємо, фрукти й овочі збираємо». Дидактичні словникові ігри на основі кругів Луллія	32
ДОДАТОК Г. Лексичні ігри для розвитку й збагачення дитячого словника	35
ДОДАТОК Д. Кодекс академічної доброчесності	41

ВСТУП

Нові освітні реалії – розроблення та упровадження Концепції розвитку дошкільної освіти, нового Державного стандарту – Базового компоненту дошкільної освіти 2021 року – зосереджують увагу педагогів на плеканні унікальності кожної особистості, підтримці її самостійності, потреби самореалізації, самовизначення.

Тому все більшої актуальності набуває мовленнєвий розвиток дитини з урахуванням сенситивності дошкільного віку й характерної для цього періоду мовної чутливості та природної емоційності малюків.

Однак нині ми маємо значну кількість мовленнєво пасивних «екранних», «телевізійних» дітей, чиє активне мовлення гальмується засиллям комп'ютерної техніки, що негативно позначається на точності і яскравості їхньої лексики.

Середній дошкільний вік – п'ятий рік життя дитини – вважається найбільш сприятливим для накопичення, збагачення і розвитку словника. Саме у цей період природна емоційність забезпечує активну і вільну мовленнєву діяльність дитини.

У дослідженнях Е. Аркіна, А. Богуш, Л.Березовської, О. Запорожця, Л. Виготського, К. Крутій, Л. Калмикової, Г.Лаврентьєва, Л. Парамоновой, В. Штерна, О. Ушакової, С. Цейтлін та інших схарактеризоване таке унікальне мовленнєве явище у розвитку словника як „вибух” – значне збільшення кількісних і якісних показників; наявність у дітей п'ятого року життя прагнення до самоствердження, посиленої уваги до точності слововживання, визнання через мовлення.

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти 2021 року в Освітньому напрямі «Мовлення дитини» наголошується на необхідності формування мовленнєвої та художньо-мовленнєвої компетентностей дошкільника, що актуалізує потребу пошуку ефективних форм, методів, прийомів, засобів розвитку мовлення дітей.

Серед таких освітніх засобів нашу увагу привернули круги Луллія, що активно використовуються в Технології розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ). Винахідник оригінального засобу – Раймонд Луллій (1235 - 1315) – богослов і письменник, каталонський філософ. Він придумав пристрій, що складається із декількох закріплених між собою кругів, виготовлених із цупкого матеріалу, розділених на сектори і закріплених усередині, які обертаються навколо стержня.

Таким чином, потреба розв'язання суперечності між сприятливими фізіологічними передумовами розвитку мовлення дітей п'ятирічного віку та потребою впровадження в освітній процес освітніх засобів, що розкривали б цей природній потенціал, зумовили вибір теми дипломної роботи **„Формування лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія”**.

Мета дослідження – обґрунтувати методiku формування лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз особливостей використання й розуміння лексики дітьми.
2. З'ясувати специфіку кругів Луллія як освітнього засобу.
3. Розкрити методiku виявлення сформованості лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія.
4. Схарактеризувати специфіку збагачення словника дітей 5-го року життя в іграх «Чарівні круги Луллія»

Об'єктом дослідження обрано художньо-мовленнєву діяльність дітей середнього дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування лексичної компетенції дітей 5-го року життя за допомогою ігор, розроблених на

основі кругів Луллія.

Апробація дослідження. Зміст роботи висвітлено на міжнародній конференції (Кіото, Японія; 1-3 квітня 2021 рік) у закордонній публікації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГОР, РОЗРОБЛЕНИХ НА ОСНОВІ КРУГІВ ЛУЛЛІА

1.1. Закономірності оволодіння дитиною словом в онтогенезі

Референтне значення і смисл – ці різні аспекти слова характерні для дорослої людини. Дитина починає розуміти лексичне значення слова поступово відповідно до свого інтелектуального, загального психофізіологічного розвитку.

Щоб визначити закономірності та схарактеризувати стадії оволодіння дитиною словом, слід розглянути загальні особливості розвитку її психіки, через те, що формування лексичної компетентності відбувається в діяльності, до якої залучається здобувач дошкільної освіти на різних етапах онтогенезу.

Перший рік життя характеризується переважанням емоційного спілкування з дорослим, який промовляє звуки, слова, а малюк наслідує їх, що і викликає появу власної мовленнєвої діяльності дитини.

Нині, відповідно до обґрунтувань психолінгвістів С. Дем'яненко, Л. Калмикової, Н. Харченко, первинним звукам («гулінню») вже не приписують започаткування розвитку мовлення дітей періоду немовляти, оскільки ці звуки в мовленні дитини не закріплюються [7, с.44].

А в порадах фізіологів Т. Черніговської та Л. Балонова міститься рекомендація гальмувати виниклі при «гулінні» біологічні «підкоркові» звуки [23, с.47].

У працях С. Дем'яненко, Д. Ельконіна, Л. Калмикової, М. Кольцової, О. Лурії, Л. Федоренко, Н. Харченкової зазначається, що поява першої звуковимови виникає при гальмуванні безумовного

рефлексу, формуванні коркових зв'язків; коли відбувається природне засвоєння фонетичного складу рідної мови, опанування характерними особливостями мовленнєвих звуків [8, с.79].

Виявляючи бажання взяти якийсь предмет чи іграшку, що зацікавили дитину, вона сама позначає її своїм власним звуковим кодом, який має багато значень: це і запитання, що означає предмет, як він називається, прохання назвати його, виконати з ним якусь певну дію, наприклад, віддати його. Значення таких перших слів залежно від ситуації постійно змінюється і може бути зрозумілим лише в контексті спілкування.

Як зазначають А.Богущ, Г.Бавикіна, на ранніх етапах онтогенезу дорослому досить складно зрозуміти без конкретної мовленнєвої ситуації значення слова, вимовленого малюком [2; 3]. Однак у цей період уже починає формуватися активне мовлення, але в одному і тому самому слові акумулюється одночасно і певна кількість дій, предметів, і з ними пов'язаних ситуацій.

Це відбувається через недосконалість дій артикуляційного апарату, обмеженість можливостей дитини вимовляти слова, тому таку велику кількість вигуків, спрощених слів та слів-замінників містить мовлення малюка (К. Городенська, О. Гвоздєв, В. Штерн) [7; 24].

Наступний етап засвоєння мови характеризується поступовим увиразненням слова, його відривом від конкретної дії й набуттям самостійності. Приблизно у 1,5 роки слово починає характеризуватися відокремленням від симпрактичного контексту після засвоєння елементів морфеміки (дитина починає оперувати суфіксами: не «ту-ту», а «тутунька» - не тільки на позначення руху, а й слів «велосипед», «машина», потреби зупинитися).

Такі слова перестають залежати від ситуації, симпрактичного контексту, набувають функцій іменника. У процесі практичного

засвоєння елементарної морфології (суфіксів), слово дитини починає мати предметне значення.

Дослідниця Л.Калмикова називає це явище виокремлення малюком мовлення як самостійної діяльності емансипацією слова від практичної ситуації [11].

Набуття навичок прямоходження й удосконалення ручних дій і рухів ускладнює й урізноманітнює в межах пізнавальної діяльності словниковий склад мовлення.

На фоні емоційного та емоційно-мовленнєвого спілкування, що функціонують у предметно-маніпулятивній діяльності малюка й обслуговують її, під супроводом пояснення дорослого, відбувається активне називання дій, предметів, якостей, властивостей предметів, коментування дій, встановлення й закріплення певних залежностей, швидке зростання обсягу словника. Це у свою чергу сприяє розумовому розвитку дитини.

У 1,5 роки, за твердженнями закордонних і вітчизняних науковців Р.Брауна, Д. Мак-Карті, О. Гвоздєва, В. Штерна, слово дитини починає набувати різних ступенів узагальнення, самостійності, незалежності від симпрактичного контексту, відриваючись від дії [24].

Морфологічно диференційовані форми слова, перехід до „синсемантичного” від „симпрактичного” мовлення, до синсемантичної системи від симпрактичного контексту психолінгвісти фіксують у своїх дослідженнях і зазначають, що в цей період кількісного і якісного стрибка лексики словник дитини налічує біля 300 лексичних одиниць [14, с.202].

Вік 1,5 – 4 роки життя характеризується складним процесом, де відбувається розвиток номінативної функції слова.

Через відсутність предметної співвіднесеності лексики, дитині важко зрозуміти слова і звернення дорослого на рівні розуміння

останнього. Найближче значення лексичних одиниць починає формуватися поступово.

Аналіз розуміння і вживання слів дитиною дозволяє простежити предметну співвіднесеність лексики, чому сприяють ситуаційні, супровідні позамовні чинники, втрачаючи згодом свою головну роль.

Отже, найближче лексичне значення в мовленні дитини залежить від численних додаткових факторів: у якому стані перебуває дитина, хто з нею розмовляє; який це і чий голос; яка інтонація вимовлених слів; чи використовуються жести в спілкуванні.

Первинна співвіднесеність слова є номінативною, анотативною або референтною його функцією, на думку О. Леонтєва, О. Лурії, Л. Федоренко [12].

Згодом дитина починає користуватися й іншими функціями: абстрагуванням, узагальненням, плануванням, регулюванням дій тощо. Її світ починає подвоюватись: від безпосереднього сприйняття предметів (предметних значень) до створення світу, де присутні символи, образи, відношення, позначені словами (лексичні значення), що і лежить в основі мовленнєвої діяльності (С. Цейтлін, Л. Калмикова, О. Шахнарович) [24].

Організуючи, керуючи, визначаючи у значній мірі спрямування сприймання, пам'яті, уявлень, дій, слово та його значення перетворюються в особливу форму відображення малюком дійсності, де стає можливим оперування предметами без їх наявності, завдяки довільному керуванню лексичним світом.

Слово стає основою вольової дії, джерелом, провідником інформації, завдяки йому дитина набуває соціального досвіду.

На зміну предметно-маніпулятивній діяльності – провідній у ранньому віці – з'являється ігрова діяльність. У той же час більш складними й досконалішими стають спілкування, пізнавальна діяльність, характер, зміст і форми яких значно урізноманітнюються.

У старшому дошкільному віці, де перевага належить пізнавальній діяльності, а в межах її структури – мисленнєвим процесом, відбувається перехід мислення від наочно-дієвого до наочно-образного й словесного.

У змістовій характеристиці інтелектуальної діяльності значне місце посідають словесно-логічні операції. Старші дошкільники здатні планомірно аналізувати, диференціювати узагальнення; у них формується здатність абстрагувати й узагальнювати.

У структурі інтелектуальної діяльності старших дошкільників науковці зазначають наявність мотиваційного (виявленого у різних видах активності); регуляційного (що формує здатність до планування дій, програмування та контролю психічної діяльності); операційного (спроможність до здійснення операцій синтеза та аналіза) компонентів.

Таким чином, аналіз наукових джерел дозволив виявити такі закономірності оволодіння лексичним значенням слова в онтогенезі:

1) свідомо поняття починає використовуватися дитиною після засвоєння дій, установлення зв'язку «слово-предмет», залежностей, відносин між явищами, людьми, предметами;

2) одночасно від цього залежить усвідомленість дій на підтвердження взаємозв'язку мислення і мовлення; інтелектуалізації та вербалізації мовлення;

3) шлях дитини до узагальнених мисленнєвих форм лежить через слово;

4) через його значення реалізується у відображенні світу специфічність свідомості;

5) свідоме використання слів не відбувається синхронно й паралельно до розуміння мовлення.

1.2. Круги Луллія як освітній засіб

Закономірності засвоєння значення слова в онтогенезі спонукають до пошуку ефективних освітніх засобів, які б сприяли опануванню дитиною словом.

Нас зацікавили круги Луллія, які можна зробити власноруч та придбати в Інтернеті на замовлення.

Круги Луллія – це освітній засіб багатофункціонального характеру, який можна застосовувати для формування ключових компетентностей здобувачів дошкільної освіти. За допомогою ігор на їх основі збагачуються умови для зростання ролі інтелектуального розвитку дитини та її пізнавальних інтересів.

Раймонд Луллій, відомий як поет, філософ, мислитель Каталонії XIII століття, створив пристосування у вигляді паперових кіл різного діаметру, нанизаних на загальний стрижень (за типом пірамідки). У верхній частині стрижня встановлюється стрілка. Круги рухливі. Всі вони розділені на однакову кількість секторів. Луллій на секторах розміщував малюнки писав слова і цілі вислови.

Нині існує чимало дидактичних посібників, створених на цій основі (додаток А). Опишемо один із них.

Конструкція даного посібника дуже проста. Він складається з фанерного корпусу та двох кругів, якими служать старі платівки, що вільно обертаються на металевих стрижнях. Довжину дидактичного посібника рекомендується зробити трохи менше діаметра двох платівок для того, щоб їх зручно було обертати. У верхньому прямокутнику вирізано віконечко так, щоб було видно суміщені картинки. Кришка закріплена на невеликих петлях. Кола зручно обертати за виступи, які утворюються в результаті того, що ширина посібника на два-чотири сантиметри більша від двох діаметрів кругів.

У комплекті посібника кілька парних кругів із картинками, зібраними за лексичними темами. У процесі оформлення картинок на платівках, їх слід розбити на 4, 5, 6 секторів у залежності від кількості картинок. У кожен сектор наклеїти картинку, дібравши їх за тематичним спрямуванням, таким чином, щоб на лівій платівці картинка розташовувалася за годинниковою стрілкою, а на правій – проти

годинникової стрілки. Парні платівки можна помітити, наприклад, шляхом наклеювання в центр однакового за кольором кола або обідка з кольорової ізоляційної стрічки.

Правила роботи з посібником однакові за кожною лексичною темою:

1. Установити посібник на столі.
2. Підняти кришку.
3. Укласти вибрані круги з картинками.
4. Закрити кришкою.

5. Після прокручування першого круга у віконечку встановлюється картинка, а, прокручуючи другий круг, дитина добирає правильну відповідь.

Круги Луллія як один із засобів розвитку інтелектуально-творчих здібностей дітей використовується в закладах дошкільної освіти, які працюють за методикою ТРВЗ.

Цей освітній засіб вносить елемент гри в пізнавальну діяльність, сприяє мотивації учіння.

Посібник використовується в роботі з дітьми 3-7 років в безпосередній освітній діяльності педагога з дітьми, а також під час режимних моментів.

Цей ігровий метод навчання забезпечує створення зацікавленої, невимушеної атмосфери під час занять, знімає психологічне і фізичне напруження, забезпечує ефективне сприйняття нового матеріалу.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРАХ НА ОСНОВІ КРУГІВ ЛУЛЛІЯ

2.1. Методика обстеження ефективності формування лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія

Для з'ясування впливу ігор, розроблених на основі кругів Луллія, на формування лексичної компетенції дитини середнього віку використовують методики, обгрунтовані А.М.Богуш [2]. Опишемо їх.

Перша методика під назвою «Покажи картинку» має на меті діагностику розуміння дитиною функціонального призначення предметів, зображених на картинках.

Наочність: картинки із зображенням предметів, знайомих дитині: шапка, окуляри, рукавиці, парасолька, голка з ниткою, ножиці.

Процедура обстеження: перед дитиною розкладають картинки, при цьому мовленнєва інструкція не відповідає послідовності розкладених картинок. Дитині слід серед інших обрати картинку, виконуючи словесні інструкції дорослого:

- Що люди надягають взимку на руки?
- Покажи, що люди надягають на голову, коли йдуть на вулицю.
- Що потрібно людям, щоб краще бачити?
- Чим пришивають гудзик?
- Що потрібно взяти на вулицю, якщо йде дощ?
- Чим ріжуть папір?

Педагогом фіксується вибір дитиною картинки відповідно до запитань вихователя, можливість називати предмети, зображені на картині.

Друга методика, що має на меті перевірити обсяг предметного і дієслівного словника дитини п'ятого року життя, має назву «Назви, що покажу».

Обладнання: картинки із зображенням предметів, що зустрічаються в житті дитини: яблуко, кішка, чашка, морква, машина, годинник, пальто, цукерки; каструля, груша, корабель, корова, шарф, цибуля, лисиця, яйце, халат, слон, диван, черепаха, слива, акваріум, пам'ятник. Картинки із зображенням дій, знайомих дітям із їхнього досвіду: катає, читає, годує.

Процедура обстеження: дорослий послідовно пропонує дитині розглянути картинки із зображенням різних предметів та дій і назвати їх. У випадках труднощів дорослий просить показати певну картинку, а потім її назвати.

Методика № 3 «Назви одним словом».

Мета: перевірка вміння узагальнити одним словом предмети і зображення на картинках, згруповані за функціональною ознакою.

Обладнання: іграшки – машинка, ведмедик, зайчик, матрешка, пірамідка; картинки із зображенням декількох предметів: овочі та одяг.

Хід обстеження: дитині пропонують розглянути картинки із зображенням овочів та одягу, а також іграшки і назвати їх одним словом.

Методика № 4 «Скажи навпаки».

Мета: діагностика вміння вживати слова, що позначають протилежні ознаки предметів.

Обладнання: картинки із зображенням предметів, що мають протилежні ознаки: здорова – хвора; чисті – брудні, білий – чорний; товста – тонка; високий – низький.

Хід обстеження: дитині пропонують пограти, дібравши слова-ознаки з протилежним значенням. Наприклад: «В однієї дівчинки чисті руки, а в іншої – які?»

Методика № 5 «Назви лагідно»

Мета: діагностика сформованості вміння утворювати іменники зі зменшувально-пестливим суфіксом.

Обладнання: картинки із зображенням великого і маленького предметів: шапка – шапочка, квітка – квіточка, лавка – лавочка, кільце – колечко.

Хід обстеження: дитині пропонують розглянути і назвати картинки із зображеннями великого і маленького предметів та назвати їх.

2.2. Специфіка збагачення словника дітей 5-го року життя в іграх «Чарівні круги Луллія»

Компетентність – це інтегрована комплексна риса особистості, характеристика рівня її особистісного розвитку, що є результатом освіти [2].

Лексична компетенція – це обсяг пасивного й активного словника дитини в певному віковому періоді, спроможність адекватно використовувати лексеми, правильно вживати приказки, прислів'я, фразеологічні звороти, образні вирази [2].

Лексична компетенція передбачає наявність лексичних знань та лексичних мовленнєвих навичок.

Круги Луллія дають змогу виявити важливі аспекти ігрового потенціалу формування навичок мовлення дітей середнього дошкільного віку, тому що забезпечують можливість діяти, збуджують мовленнєву активність здобувача дошкільної освіти, одночасно спрямовуючи розвиток гри.

Гра є перехідним етапом, де спочатку мовлення дитини залежить від предметних дій і речей, пізніше здобуваючи повну свободу слова.

Розглянемо, як у процесі ігор «Чарівні круги Луллія» відбувається формування лексичної компетенції дитини 5-го року життя.

Спочатку зазначимо, як вихователь здійснює безпосереднє керівництво грою.

На першому етапі дорослий сам бере участь у грі. Пропонує її, розповідає правила, забезпечує її розвиток, організує закінчення, розподіляє ролі, допомагає оформити її словесно.

На другому етапі педагог побічно впливає на мовлення та поведінку дітей, беручи участь в іграх на другорядних ролях. Діти обирають ведучого, встановлюють чергу в ігрових діях, і оформлюють результат гри в мовленні.

Третій етап характеризується здійсненням загального контролю на занятті або у вільній ігровій діяльності. Діти самостійно планують, розвивають і завершують гру, супроводжуючи її висловлюваннями і використовуючи мовленнєві вміння і навички, які отримали під час роботи з кругами.

На результативному етапі навчальне керівництво лексичними іграми, яке здійснює вихователь, забезпечує умови для прояву мовленнєвої активності здобувачів дошкільної освіти, розширення і поглиблення їх ігрових інтересів, виховання правильного мовлення та засвоєння навичок довольної поведінки.

Наведемо приклади ігор.

Дидактична гра «Фантазери».

Мета:

- Самостійне придумування за допомогою уяви та фантазії завдань реального і фантастичного плану.
- Обґрунтування практичної значущості об'єкта з незвичайними ознаками та їх значенням.
- Активізація та збагачення лексики дитини 5-го року життя.
- Формування умінь розрізнення ознак, порівняння предметів, розвиток уяви дітей.

«Чарівні круги Луллія» розміщено на чотирьох площинах.

Перший нижній ярус на секторах містить зображення рукотворних об'єктів (стіл, ракета, шуба, компас, стілець).

Другий ярус – це зразки матеріалів: скло, метал, тканина, дерево, пластмаса.

Третій ярус – зображення кольорів: сріблястий, блакитний, золотий, зелений, білий, жовтий.

Четвертий верхній круг на секторах містить зображення місцезнаходження об'єктів: ліс, вулиця, космос, квартира, космічний корабель.

Спочатку виконують завдання з реальних ситуацій:

Обери об'єкт із нижнього круга.

На другому крузі добери матеріал, із якого його зроблено.

На третьому крузі обери колір.

На четвертому визнач місцезнаходження предмета.

Наприклад:

Шуба – тканина – срібляста – вулиця.

Телефон – пластмаса – зелений – будинок.

Ракета – метал – золотий – космос.

Компас – пластмаса – зелений – ліс.

Стілець – дерев'яний – чорний – будинок.

Наступним може бути завдання на розвиток фантазії:

Вибери навмання по одному показнику з кожного круга і поясни значимість обраного об'єкта. Наприклад:

Компас – пластмаса – сріблястий – ліс.

Стіл – скляний – чорний – космічний корабель.

Стілець – дерев'яний – білий – будинок.

Під стрілкою опинилися наступні сектори: стілець, скло, космічний корабель.

Обговорюється ситуація: на космічному кораблі вкрай необхідний скляний стілець сріблястого кольору, чому? – тому що, наприклад, жителі планети носять сріблясті костюми і це їх корабель.

Далі продовжують таким чином, наприклад:

ВИХОВАТЕЛЬ: У мамі є шуба (пальто). Яка (яке) вона (воно) може бути?

Діти: З хутра (хутряна), з тканини (драп) – драпове.

ВИХОВАТЕЛЬ: Колір який може бути?

Діти: Чорний.

ВИХОВАТЕЛЬ: А зеленою може бути шуба? (пальто)

Діти: Так, тільки хутро потрібно пофарбувати фарбою.

ВИХОВАТЕЛЬ: Де носять?

Діти: На вулиці.

ВИХОВАТЕЛЬ: А до лісу можна надіти шубу?

Діти: Так.

ВИХОВАТЕЛЬ: А для чого носять шубу?

Діти: Щоб було тепло.

ВИХОВАТЕЛЬ: А ще для чого?

Діти: Щоб було красиво.

ВИХОВАТЕЛЬ: А ще?

Відповіді дітей.

ВИХОВАТЕЛЬ: А ще у мамі є телефон. Який він може бути?

Діти: красивий, металевий, сріблястий, багатофункціональний.

ВИХОВАТЕЛЬ: А ще які бувають телефони?

Діти: Іграшкові, пластмасові, з різними іграми тощо.

ВИХОВАТЕЛЬ: А скляний може бути?

Відповідь дітей.

ВИХОВАТЕЛЬ: А де може бути скляний телефон? Місце знаходження об'єкта?

Діти: У космічному кораблі.

ВИХОВАТЕЛЬ: А для чого потрібен телефон на космічному кораблі?

Відповіді дітей.

Діти: Це засіб спілкування, передачі інформації один одному, на рідну планету.

ВИХОВАТЕЛЬ: А де ще може бути телефон?

Діти: У лікарні, вдома, у магазині, на вулиці тощо.

ВИХОВАТЕЛЬ: з якою метою використовують телефон у лікарні, на вулиці, у магазині тощо.

Насамкінець можна запропонувати придумати фантастичну історію:

- про подорож шуби;
- втрачений телефон;
- казку про те, як герої потрапили на іншу планету тощо.

Висновок

Дидактична гра «Професії»

Мета: формувати уявлення про професії; ознайомити з різними професіями та зацікавити ними; формувати лексичну компетенцію дошкільнят; удосконалювати вміння чітко відповідати на поставлені запитання; виховувати значимість і повагу до людей різних професій.

Вихователь: Діти, як ви гадаєте, що таке професія?

Діти: Професія – це робота, яку виконує людина.

ВИХОВАТЕЛЬ: А які ви знаєте професії?

Відповіді дітей.

ВИХОВАТЕЛЬ: Ми всі живемо з вами у великому місті. А щоб у ньому було все в порядку, потрібна праця людей різних професій.

Поясніть, будь ласка:

Будівельники потрібні для того, щоб ... .

Водії потрібні для того, щоб ... .

Перукарі потрібні для того, щоб ... .

Двірники потрібні для того, щоб ... .

Учителі потрібні для того, щоб ... .

Поліцейські потрібні для того, щоб ... .

Тож робимо висновок:

Усі професії важливі, усі професії потрібні!

1 частина. Практична значимість професій.

Навмання обирається один показник із кожного круга і пояснюється практична значимість даного об'єкта. Посібник має діаметральні круги з такими ярусами, розділеними на сектори:

* Назва професії?

* Місце роботи (Де працює ?)

* Що робить людина даної професії?

* Що їй потрібно для роботи? (які предмети)?

* Який спеціальний одяг, головний убір?

Наприклад:

* Професія – кухар.

Ресторан, їдальня, кава

Готує смачну їжу

Ковпак, костюм кухаря, посуд, продукти тощо.

* Професія – космонавт.

Космос

Проводить дослідження, експерименти, технічні розробки на орбіті.

Спорядження, обладнання, ракета.

Одяг – скафандр, балон із киснем тощо.

* Професія – поліцейський

Патрульно-постова служба поліції

Захист населення та охорона громадського порядку

Форма, зброя, наручники тощо

Одяг – поліцейська форма, спеціальне взуття, кашкет, погони тощо.

* Професія – пожежний

Пожежна частина

Гасіння пожежі і рятування, евакуація людей під час пожеж

Спеціальне обладнання: машина, вогнегасник (піна, вода), протигаз, сходи тощо.

Одяг: спеціальна куртка, комбінезон, взуття.

За цим алгоритмом аналізуються професії регулювальника, вченого, військового, вчителя, лікаря тощо.

Використовують і такий варіант гри:

Пояснить, для чого потрібні предмети, що розміщені на секторах?

Діти пояснюють, як їх можна використовувати.

Розповідають, ким би вони хотіли стати в майбутньому і чому.

Висновок: щоб здобути певну професію, треба чимало знати, вміти. Для цього слід бути уважним, добре вчитися.

Якщо людина обирає ту професію, що їй до душі, робота виконується легко і якісно.

Таким чином, ігри «Чарівні круги Луллія» – інтерактивні, тому що забезпечують спосіб взаємодії і з іншими дітьми, і з іншими предметами. Вони вільні, спонтанні, невимушені. У них завжди присутня інтрига: ніколи не знаєш на який сектор ляже стрілка. Це приваблює дітей, заохочує до висловлювань.

У цих іграх немає неправильних відповідей, а варіативність кількість мовленнєво пасивних дітей зводить нанівець.

До характеристик ігор, створених на основі кругів Луллія, можна віднести відкритість, образність, виразність, творчість, різноманітність.

Змістове наповнення ігор, розроблених на основі кругів Луллія, формує адекватність ставлення дошкільників до природи, явищ суспільного життя, предметів довкілля; поглиблює і систематизує знання.

Діти вчаться мислити самостійно, отримані знання використовувати в різноманітних умовах відповідно до поставлених завдань.

Таким чином реалізується головна передумова свідомого ставлення дитини до здобуття знань, партнерської взаємодії у грі – активність мислення, що, у свою чергу, сприяє удосконаленню навичок мовленнєвої діяльності.

У таких іграх навчання, процес набуття знань відбувається невимушено через активізацію розумових здібностей здобувачів дошкільної освіти, їхньої уваги, пам'яті, уяви, фантазії.

Ефективно здійснюється формування лексичної компетенції дитини.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі обґрунтовано методику формування лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія.

1. Аналіз наукових джерел дозволив виявити такі закономірності оволодіння лексичним значенням слова в онтогенезі: свідомо поняття починає використовуватися дитиною після засвоєння дій, установлення зв'язку «слово-предмет», залежностей, відносин між явищами, людьми, предметами; одночасно від цього залежить усвідомленість дій на підтвердження взаємозв'язку мислення і мовлення; інтелектуалізації та вербалізації мовлення; шлях дитини до узагальнених мисленнєвих форм лежить через слово; через його значення реалізується у відображенні світу специфічність свідомості; свідоме використання слів не відбувається синхронно й паралельно до розуміння мовлення.

2. Круги Луллія – це освітній засіб багатофункціонального характеру, який можна застосовувати для формування ключових компетентностей здобувачів дошкільної освіти. За допомогою ігор на їх основі збагачуються умови для зростання ролі інтелектуального розвитку дитини та її пізнавальних інтересів.

3. Методика виявлення сформованості лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку за допомогою ігор, розроблених на основі кругів Луллія, спирається на діагностику, обґрунтовану А.М.Богущ.

4. Ігри «Чарівні круги Луллія» – інтерактивні, тому що забезпечують спосіб взаємодії і з іншими дітьми, і з іншими предметами. Вони вільні, спонтанні, невимушені. У них завжди присутня інтрига: ніколи не знаєш на який сектор ляже стрілка. Це приваблює дітей, заохочує до висловлювань.

У цих іграх немає неправильних відповідей, а варіативність кількості мовленнєво пасивних дітей зводить нанівець.

До характеристик ігор, створених на основі кругів Луллія, можна віднести відкритість, образність, виразність, творчість, різноманітність.

Змістове наповнення ігор, розроблених на основі кругів Луллія, формує адекватність ставлення дошкільників до природи, явищ суспільного життя, предметів довкілля; поглиблює і систематизує знання.

Діти вчаться мислити самостійно, отримані знання використовувати в різноманітних умовах відповідно до поставлених завдань.

Таким чином реалізується головна передумова свідомого ставлення дитини до здобуття знань, партнерської взаємодії у грі – активність мислення, що, у свою чергу, сприяє удосконаленню навичок мовленнєвої діяльності.

У таких іграх навчання, процес набуття знань відбувається невимушено через активізацію розумових здібностей здобувачів дошкільної освіти, їхньої уваги, пам'яті, уяви, фантазії.

Ефективно здійснюється формування лексичної компетенції дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Одеса : Маяк, 2013. – 88 с.
2. Богуш А. М., Руденко Ю. А. Збагачення словника дошкільників експресивною лексикою народних казок. Одеса : Поліграф, 2015. 254 с.
3. Богуш А. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Одеса, 2014. 176 с.
4. Богуш А., Шиліна Н. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса, 2015. 246 с.
5. Выготский Л. Проблема возраста и динамика развития. Психология развития ребенка. М. : Смысл, Эксмо, 2003. 512 с.
6. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення. Донецьк : Лебідь, 1999. 170 с.
7. Гвоздев А. Вопросы изучения детской речи. М.: Просвещение, 1961. 246 с.
8. Гербова В. Заняття по розвитку речи в старшей группе детского сада: пособие для воспитателей детского сада. М. : Просвещение, 1984. – 175 с.
9. Загнітко А. Сучасні лінгвістичні теорії. Донецьк, 2016. 338 с.
10. Калмикова Л. О. Комунікативний підхід до розвитку мовлення дошкільнят. *Педагогіка і психологія*. 2016. № 4. С. 51–55.
11. Карпинская Н. Художественное слово в воспитании дошкільника. М. : Педагогика, 1972. 150 с.
12. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Просвещение, 1975. 118 с.
13. Литвиненко І. Круги Луллія як інноваційна методика мовленнєвого розвитку дошкільнят // Збірник наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми,

досвід, перспективи розвитку" (23 жовтня 2020 року) / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С.123-125.

14. Макаренко С. Особливості становлення процесу розуміння значення слів на початковому етапі розвитку дітей // *Педагогічні науки*. Вип. 50. Ч. 1. Херсон : Вид-во ХДУ, 2018. С. 201–206.

15. Макаренко С. Формування естетичної логосфери дошкільнят. *Дошкільнє виховання*. 2010. № 4. С. 8–12.

16. Острань Р., Музика Г. Круги обертаємо, фрукти й овочі збираємо. Дидактичні ігри для дітей дошкільних груп. *Дошкільнє виховання*. 2020. № 8. С. 26-28.

17. Пентиліук М. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5–9.

18. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка / Ж. Пиаже. – М.–Л. : Учпедгиз, 1932. – 412 с.

19. Полєвікова О. Б., Макарова А.П. Організація розвивального середовища в ранньому дитинстві // The 1st International scientific and practical conference «*Modern science: problems and innovations*» (April 5-7, 2020) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. P. 421-426.

20. Полєвікова О. Б., Рунцис О.І. Інновації у формуванні лексичної компетентності дошкільника // The 7th International scientific and practical conference “*Science and education: problems, prospects and innovations*” (April 1-3, 2021) CPN Publishing Group, Kyoto, Japan. 2021.P.823-826.

21. Полєвікова О.Б., Квакуша В.М. Інтелектуальні карти як ефективний засіб розвитку словника дітей дошкільного віку // The 1st International scientific and practical conference “*Eurasian scientific congress*” (January 27-28, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. P.427-431.

22. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Мовленнева особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця // The 12th International

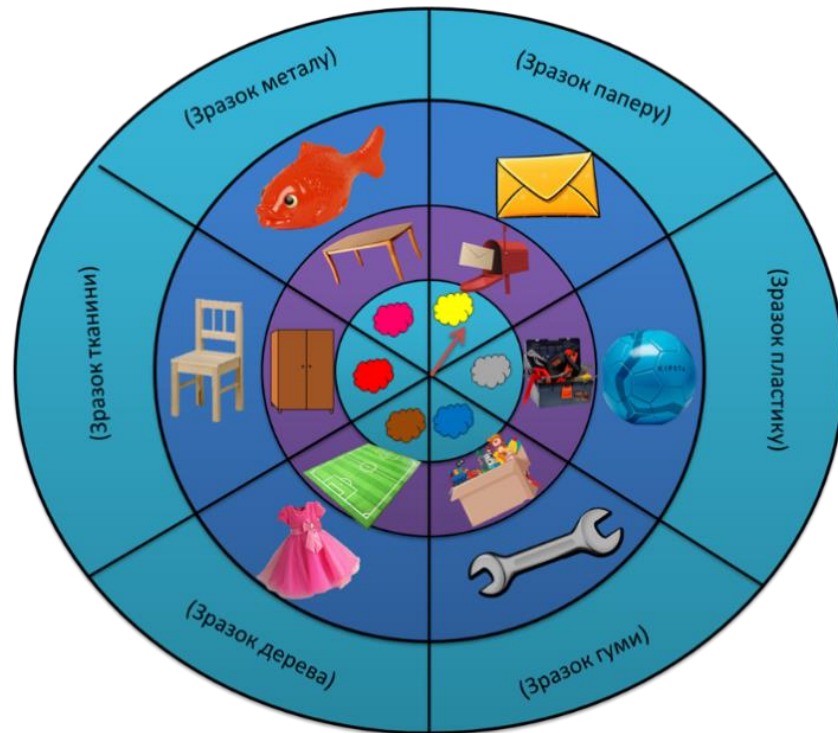
conference “*Science and society*” (June 7, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. 2019. P.77-87.

23. Сулейманова Э. Понятие смысла в современной лингвистике. Алма-Ата : Мектеп, 1989. 160 с.

24. Штерн В. Психология раннего детства до 6-тилетнего возраста / В. Штерн. Петроград, 1922. 152 с.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А
ПРИКЛАДИ ОСВІТНІХ ЗАСОБІВ «КРУГИ ЛУЛЛІЯ»

ДОДАТОК Б

РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГОР, РОЗРОБЛЕНИХ НА ОСНОВІ КРУГІВ ЛУЛЛЯ

Схарактеризовано чотири рівні розвитку словника дітей 5-го року життя: низький, середній, достатній і високий.

Бідність словника дітей, яких віднесено до **низького рівня сформованості лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку**, обмежує їхні можливості висловлення власних думок. Розуміння значення слів (зокрема, спеціальних термінів є) діти демонструють переважно вказівними жестами, практичними діями чи просто повторенням слова; зазнають значних труднощів у визначенні й відображенні смислу запропонованих слів засобами малюнка. Діти не виявляють розуміння образних засобів у літературних текстах та творах образотворчого мистецтва, майже не вживають їх у власному мовленні й малюванні. Від мовленнєвого спілкування з педагогом відмовляються, ігнорують його, або беруть у ньому участь лише в окремих випадках. Характерним є неемоційне мовлення, помилки в слововживанні, заміна слів жестами, показом предмета, мімікою, вигуками. Малюнки дітей із низьким рівнем словника відзначаються лише частковою схожістю з натурою, предметністю зображення та використанням лише одного засобу виразності.

Діти, рівень розвитку словника яких оцінений як **середній рівень сформованості лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку**, виявляють розуміння значення слів і словосполучень (зокрема, спеціальних термінів), зазначаючи при цьому лише окремі ознаки чи їх функціональне призначення; в окремих випадках можуть передати їх смисл. Діти цього рівня подекуди вживають у мовленні засоби образності, пояснити їх можуть лише за допомогою дорослого. У

слововживанні діти припускаються помилок щодо правильності й доречності. Інтерес до спілкування з приводу інших видів діяльності виявляють лише в окремих ситуаціях – залежно від настрою чи зацікавлення темою розмови, про що свідчить в такому випадку жваве емоційне мовлення.

Достатній рівень сформованості лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку характеризується правильним, точним і доречним використанням у мовленні слів і словосполучень, розуміння яких діти виявляють, пояснюючи їх смисл. Діти можуть пояснити значення найбільш поширених спеціальних термінів; виявляють розуміння значення образних засобів (переважно епітети й порівняння), можуть їх пояснити, проте мало вживають їх в активному мовленні. Із задоволенням вступають у спілкування з педагогом і однолітками, виявляють інтерес до мови, при цьому мовлення досить емоційне.

Високий рівень сформованості лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку характеризується правильністю, точністю й доречністю використання слів, умінням коригувати точність власного слововживання, що сприяє вільному й змістовному висловлюванню власних думок. Діти виявляють розуміння, уміння пояснити значення слів і словосполучень (зокрема, спеціальних термінів); доречно вживають синоніми, антоніми, багатозначні слова; виявляють розуміння образних слів і виразів (епітети, метафори, порівняння). Емоційне мовлення свідчить про інтерес до процесу спілкування, а також до значення слів та їх етимології; діти замислюються над власним мовленням, намагаючись говорити правильно.

ДОДАТОК В

ДИДАКТИЧНА ГРА

«ОГІРОЧОК УРОДИВСЯ – З ОВОЧАМИ ПОДРУЖИВСЯ»

Мета. Навчати дітей розпізнавати огірки за зовнішнім виглядом (величиною, формою, кольором). Збагачувати словниковий запас малят. Активізувати вживання прикметників. Розвивати навички усного мовлення, пам'ять, уяву та дрібну моторику.

Попередня робота. Читання художніх творів про овочі. Бесіда за сюжетною картиною “У бабусі на городі”. Ознайомлення із мнемокартинками, зображеними на крузі, пояснення значення кожної з них.

Хід гри

Вихователька розкладає перед дітьми на столі круги, на яких зображені овочі (огірок, помідор, капуста, буряк, морква та ін.), і пропонує відгадати загадку.

Я зелений хлопчик,
Схожий на стовпчик.
Я на грядці уродився,
У салаті пригодився.

(Огірок) Діти, відгадавши загадку, обирають круг, на якому зображений огірок. Обертаючи верхній круг, за допомогою мнемокартинок описують цей овоч.

Орієнтована розповідь

Це огірок. Він росте на городі, тому це овоч. Огірочок довгенький, зелений. Він маленький. На дотик колючий. Дуже смачний. Мама консервує (закриває) огірки в банках. Робить з них смачний салат. Мені дуже смакують огірочки.

“Спінер” являє собою два круги, накладені один на один і скріплені в центрі. Нижній круг поділений на сегменти з певними зображеннями, що мають символічне значення (мнемокартинками), а у

верхньому зроблено проріз, розмір якого відповідає розміру одного сегмента. Обертаючи круг, діти по черзі описують властивості об'єктів, які символізують мнемо- картинки, що опинилися у прорізі. Ігри сприяють формуванню вміння складати описові розповіді та власні історії, граматично правильно будувати речення; розвитку логічного мислення, навичок усного мовлення, уваги, уяви та дрібної моторики.

ДИДАКТИЧНА ГРА

«ОЙ ЯКЕ СМАЧНЕ ЯБЛУЧКО НАЛИВНЕ»

Мета. Навчати дітей розпізнавати фрукти за зовнішнім виглядом (величиною, формою, кольором) та називати їх. Збагачувати словниковий запас малят із теми “Фрукти”. Активізувати вживання прикметників. Продовжувати навчати уважно слухати літературні твори. Розвивати слухову увагу, уяву, спостережливість, логічне мислення, мовлення та дрібну моторику.

Попередня робота. Читання художніх творів про фрукти. Бесіда за сюжетною картиною “У фруктовому саду”. Дослідження яблук на смак.

Ознайомлення із мнемокартинками, зображеними на крузі, пояснення значення кожної з них.

Хід гри

Вихователька розкладає перед-дітьми на столі круги, на яких зображені фрукти (яблуко, груша, слива та ін.), і пропонує послухати вірш.

У бабусі у селі
Яблучка є наливні,
І солодкі, і духмяні...
Подаруємо їх мамі!

Діти, послухавши вірш, обговорюють його за навідними запитаннями. Вихователька запитує, що ще цікавого вони знають і можуть розповісти про яблучко. Далі діти обирають круг, на якому

зображене яблуко. Обертаючи верхній круг, за допомогою мнемокартинок розповідають про цей фрукт.

ДИДАКТИЧНА ГРА **«ПОЛУНИЧНІ ЛАСОЩІ»**

Мета. Продовжити ознайомлювати малят із природним довкіллям. Навчати розпізнавати ягоди за зовнішнім виглядом. Учити перетворювати конструкції “іменник + прийменник” на прикметники. Розвивати мовлення, слухову та зорову увагу, логічне мислення, дрібну моторику, спостережливість.

Хід гри

Вихователька, взявши в руки круг, на якому зображена полуниця, ставить дітям запитання, спонукаючи їх утворювати прикметник “полуничний”, узгоджуючи його за родом із відповідними іменниками.

Варіант виконання завдання

Який йогурт ми можемо приготувати з полуниці? *(Полуничний.)*

Як називається пиріг із полуницями? *(Полуничний.)*

Як називається морозиво з додаванням полуниці? *(Полуничне.)*

Який сік отримують з полуниці? *(Полуничний.)*

Яке варення варять із полуниці? *(Полуничне.)*

Який компот варять із полуниці? *(Полуничний.)*

Як називаються цукерки з начинкою з полуниці? *(Полуничні.)*

ДОДАТОК Г
СЛОВЕСНІ ІГРИ
ДЛЯ РОЗВИТКУ Й ЗБАГАЧЕННЯ
АКТИВНОГО СЛОВНИКА

Веселий м'яч-сніжка

Діти розглядають круги Луллія.

Правила гри. Педагог пропонує дітям слово, що означає певне зимове явище. До якого гравцям необхідно буде дібрати відповідні ознаки. Наприклад: зима — холодна, сувора, люта.

Кожний тур гри — нове слово. Дітям необхідно по черзі кинути м'яч, кожний повинен його спіймати і назвати якусь ознаку (прикметник) слова — назви предмета або явища.

Педагог. Сніжку лови! Сніг який? Назви!

Примітка. Відповіді дітей педагог за потребою повинен супроводжувати позитивним коментарем: «Так, дійсно, зима буває й мокра — коли йде не сніг, а дощ», або: «Так, зима — справді весела пора року!»

Додумай слово

Вихователь

Слова спокійно жили в книжці,

В яку вдалося влізти мишці.

Вона початки відкусила,

У себе в норці схоронила.

...кола, ...дусь, ...душка, ...іжко, ...ата, ...ємниця, ...ринка, ...івчинка,
 ...тати.

Доповни речення

Влітку листочки на деревах зелені, а восени ... . Влітку трава ..., а восени ... Зайчик влітку ..., а взимку ... . Гриби ростуть в ..., а огірочки — на ... . Риба живе в ..., а ведмідь — в .... Цукор ..., а лимон ... .

Троянди, гвоздики, айстри ростуть в саду, а дзвоники, фіалки,

первоцвіт — в ....

Вдень світло, а вночі ... . Білосніжка добра, а баба Яга ... .

Живі слова

Мета: ознайомлення дітей зі складом речення, з послідовністю слів у реченні.

До дошки виходять три дитини. Вони виступають в ролі слів.

Решта дітей отримує завдання скласти речення, в якому така ж кількість слів, скільки дітей біля дошки. За запропонованим малюнком діти складають речення.

Наприклад: їжак несе яблуко. Діти, що знаходяться біля дошки, вибирають для себе слова з отриманого речення. З цим словом необхідно придумати нове речення. Діти, які знаходяться в ролі слів, по черзі називають кожний своє речення.

Заборонене слово

Мета: використовувати порівняння для опису характерних ознак та асоціативних вражень, уявлень, понять.

ХІД ГРИ

Ведучий ставить запитання, а гравець відповідає на нього. Відповіді можуть бути різними, не можна лише вимовляти заборонене слово, про яке попередньо домовилися. Припустимо, це слово «білий».

Наприклад: Якого кольору халат у лікарів? (Як сніг, як пелюстки ромашки тощо)

Зайве слово

Знайди зайве слово. Поясни, чому ти так вважаєш.

Корова, свиня, заєць, вівця.

Волошка, мак, пролісок, ромашка.

Тарілка, миска, каструля, шафа.

Стіл, диван, шафа, чайник, ліжко.

Трамвай, тролейбус, сумка, автомобіль.

Горобець, перепілка, зозуля, комар.

Морква, картопля, яблуко, огірок.

Сукня, спідниця, черевики, халат.

Закінчи речення

Діти по черзі закінчують кожне з речень.

Я хочу ... .

Я вмію ... .

Я допоможу ... .

Я принесу ....

Я заспіваю ... .

Я поїду .... Я побачу .... Я зроблю ... . Я намалюю ... .

Здогадайся і підкажи

На дошці виставлені малюнки. Педагог називає декілька ознак одного із зображених об'єктів, а діти називають сам об'єкт. Наприклад:

Вороняче, сіре ... — крило; зелений, ненажерливий ... — крокодил; хижий, ширококрилий ... — орел; блискуче, гладеньке ... — дзеркало.

Іноземець

Гра починається зі слів вихователя:

— Уявіть, що до вас на деякий час приїхав іноземець. Він не знає української мови, а ви не знаєте тієї мови, якою розмовляє він.

Запропонуйте дитині поспілкуватись із ним, показати йому свою кімнату, свої іграшки, запросити пообідати. Намагайтеся це зробити без слів.

Назви одним словом

Шафа, диван, стілець, стіл — меблі; комар, метелик, жук, мураха — комахи; барвінок, фіалка, троянда, мак — квіти; горобець, перепілка, зозуля, чиж — птахи; береза, бук, дуб, ялина — ...; калина, ліщина, малина — ...; яблуко, груша — ...; морква, буряк, картопля — ...; кіт, собака, корова, свиня — ...; тролейбус, автобус, машина — ...; тарілка, чайник, каструля — ...; плаття, спідниця, халат — ...; чоботи, туфлі, черевики — ...; вчитель, перукар — ... .

Пошук порівнянь

Мета: вправління дітей у доборі порівнянь.

ХІД ГРИ

Педагог розповідає про предмет або ситуацію, спонукаючи дітей добирати якомога більше порівнянь.

Наприклад:

Річка блищить у сонячний день як ... (срібло, дзеркало, кришталь тощо).

У білочки очі як ... (намистинки, гудзики, краплинки, вуглики тощо).

Перестрибни через весняну калюжу

Вихователь. Уявіть собі, що ця синя хустка — нібито весняна калюжа. Перед тим, як перестрибнути її, необхідно прочитати на картці слово та придумати з цим словом речення.

Слова для гри: сонце, квіти, шпак, грак, соловей, сади, город, весна, поле, калина, луки, гай, дощик, береза.

Під місточком пропливи — пестливе слово назви

Діти стають парами і, взявшись за руки, утворюють «човники». Рухаючись, пара за парою підходять до дуги-місточка, закріпленої на тканині блакитного кольору, і називають пестливе слово — утворену зменшено-пестливу форму від іменника, запропонованого педагогом.

Наприклад: ластівка — ластівонька;

хмара — хмаронька;

дерево — деревце;

пташка — пташечка;

квітка — квіточка;

трава — травичка;

кущ — кущик;

міст — місточок.

Скажи навпаки

Мета: вчити дітей добирати слова-антоніми.

Великий — малий; холодний — теплий; широкий — вузький; товстий — тонкий; кислий — солодкий; добрий — злий; високо — низько; світлий — темний; щедрий — скупий; голосно — тихо; працьовитий — ледачий; радість — сум; день — ніч; гарно — погано; далеко — близько; чорний — білий; мало — багато; повний — пустий...

Скажи, який

Мета: вчити добирати прикметники до запропонованих іменників.

Словесні Ігри для розвитку й збагачення активного словника

Олівець — новий, великий, гарний, ребристий, кольоровий, тонкий, міцний...

Листок — осінній, жовтий, великий, гарний, маленький, опалий...

Квітка — запашна, весняна, лісова, яскрава, гарна, маленька...

Річка — швидка, мальовнича, прозора, глибока, чиста, широка...

Ліс — густий, ялиновий, темний, грибний, весняний...

Мама — добра, ніжна, мила, лагідна, працьовита, спокійна...

«Смачні» слова

Буратіно прийшов у гості до дітей. Він ніс «смачні» слова, але по дорозі розсипав букви, склади і все переплутав. Діти повинні допомогти Буратіно. Вони складають з букв і складів слова (яблуко, груша, виноград, персик...). Після читання слів ланцюжком або хором діти роблять висновок про те, що Буратіно ніс фрукти.

Варіанти: теплі, дерев'яні, зелені, запашні, рідкі, зимові, весняні, лісові, річкові, небесні, казкові слова...

Правило: не повторювати вже названих слів. Хто не може назвати нове слово, залишає гру. Таким чином визначають переможця.

Яке слово заховалося?

Дорослий називає склади, а діти добирають слова за цими складами.

Ма — мама, малина, машина...; ко — котик, корова, коровай...; лі

— літо, лінійка, лікар...; ра — радість, ракета, радіо...; по — поросся, порох, полиця...; со — сорока, собака, солома...; ба — бабуся, балалайка, башта...; во — ворон, волосся, возик...; го — голуб, гойдалка, горішок...; да — Даринка, дарунок, далеко...; ме — метелик, мед, мереживо...; зо — зозуля, золото, зоря... .

Чемпіон

Діти стоять у шерензі. Вони по чергові відповідають на пропозиції ведучого. Кожний, хто правильно відповів, робить крок уперед. Той, хто завдяки правильним відповідям, дійшов до «лінії чемпіонів», буде вважатися чемпіоном.

Розвиваємо мовлення. Дидактичні матеріали

Можливі варіанти завдань

1. Скажи навпаки. Світлий — темний;
жорсткий — гладенький; /
добрий, — ...; веселий — ...; маленький — ... .
2. Що знаємо — розкажемо.

Літо яке? Сонце яке? Мама яка? Лялька яка? Ведмідь який? Наше місто яке?

Дорослий повинен спонукати малюків до фантазування, коли вони добирають слова-означення. Він може підказувати, але тільки тоді, коли тільки-но ознайомлює їх з грою.

Після неодноразового проведення гри під керівництвом дорослого через деякий час дітлахи зможуть самостійно добирати цікаві, а іноді навіть неочікувані визначення до запропонованих слів.

Додаток Д
КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Рунцис Олеся Іванівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участів будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

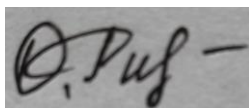
– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

30.03.2021

(дата)

(підпис)

Олеся РУНЦИС

(ім'я, прізвище)